

5

Родовата анализа во развојните концепти на социјалната инклузија

аналитички осврт

...towards common values!

“Овој аналитички осврт беше овозможен во рамките на програмата CIVICA Mobilitas - имплементирана од ЦИРа и финансиски поддржана од SDC. Овде наведените мислења се мислењата на авторот/ите и нужно не ги реф-лектираат мислењата на ЦИРа и SDC”.

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development
and Cooperetion SDC

ЗДРУЖЕНСКА

Здружение за унапредување на родовата
еднаквост Акција Здруженска,
ул. Васко Карајанов бр.2-1/4,
Скопје, Македонија
Тел/факс: (02) 3 215 660; (02) 3 215 661,
e-mail: zdruzenska@t-home.mk;
www.zdruzenska.org.mk

Вовед

Целта на овој аналитички осврт е да ја прикаже родовата анализа во контекст на развојните пристапи кон социјалната инклузија развиени од страна на Развојните агенции. Причините за тоа се повеќекратни: Родовата еднаквост и зајакнувањето на жените се почесто стануваат дел од стратешките програми на Развојните агенции кои се однесуваат на социјалната инклузија и на тој начин вршат концептуално изместување на прашањата поврзани со родовата еднаквост. Освртот сака да потсети на некои важни претпоставки на појавата на родовата анализа во развојниот контекст и да прикаже некои од поважните методолошки пристапи. Воедно освртот ги повикува аналитичарите на социјална инклузија уште еднаш да ги преиспитаат сопствените претпоставки во користењето на аналитичките пристапи на родовата анализа во контекст на испитување на социјално инклузивните прашања.

”1. Контекст на појава на родовата анализа: Жените во развој и Родот во развој

Политичкиот контекст на појавата на родовата анализа како истражувачко-аналитичка рамка, е дискурсот на развојните теории и проектите за развој и модернизација на современите општества¹. Синтагмата „жени во развој“ (Women in Development / WID, понатаму во текстот) за првпат се јавува во Соединетите Американски Држави (САД) од страна на мрежната соработка на жени кои се занимаваат со развој и развојни политики (Shahreshoub Razavi Carol Miller). Врз основа на сопствената работа тие ги критикуваа развојните теории и политики докажувајќи дека модернизацијата има различни влијанија врз жените и мажите. Наместо да ја подобруваат состојбата и статусот на жените, развојните политики само ја влошуваат нивната положбата. Најголемо влијание врз оформување на политиката на „жените во развој“ потекнува од страна на феминистичките лоби групи, посебно оние кои го застапуваат либералниот феминизам. Либералниот феминистички дискурс беше интегриран во концептуалната рамка на политиката на „жените во развој“ и делумно ги одредуваше неговите политички стратегии. Дејствувањето обично се насочуваше кон демаскирање на традиционалните улоги и стереотипите за жените во општеството, а начините на поддршка се остваруваа преку проекти за еднакви можности, антидискриминаторска легислатива и реконструкција на пазарот на трудот.

Во доцните седумдесетти и почетокот на осумдесетте години на минатиот век, сè повеќе критичари на политиките на „жените во развој“ ги истакнуваа нивните ограничени сфаќања за причините за изоставувањето на жените од тековите на развојот. Имено, тие ја критикуваа премисата на пристапот на „жените во развој“, дека субординаноста на жените во општеството произлегува од фактот дека тие немаат пристап до развојните ресурси. Како

¹ Основното оправдување за ваквиот пристап обично се темели на ставот дека развојот различно влијае на мажите и жените, заради тоа што нивните појдовни позиции не се исти. Заради ова, тие ќе имаат и различно влијание на развојните проекти. И едните и другите мораат да бидат вклучени во дефинирањето на проблемот за да бидат земени предвид интересите на целото општество

дополнување, критичарите исто така го отфрлаа и пристапот кон жените на политиките на „жените во развој“, затоа што ги остава изолирани во своите проекти. Според нив, овие политики и проекти не ги земаат родовите релации како извор за субординација и причина која влијае на изоставувањето на жените надвор од развојот и модернизацијата.

Пристапот кон прашањето на развојот и местото и улогата на жените во тие процеси, кој се заснова на категориите како што се родовите релации, родот и родовата еднаквост е познат како „род и развој“ (Gender and Development / GAD, понатаму во текстот) . Според ваквиот пристап, фокусот на жените не ги третира како изолирана група, туку како една од страните во родово детерминирани релации. Според тоа, пристапот „род и развој“, се обидува да покаже на кој начин родовата субординација е конструирана од различни социјални институции, и дека преку една конзистентна политика на партиципација, зајакнување и еманципација ќе ги постигнат целите како што е родовата еднаквост.

” 2. Аналитичко-истражувачки концепции на жените во развој и род и развој

Пред појавата на WID како теоретски политички пристап, разгледувањето на прашањата на местото и улогата на жените и мажите во развојот можеме да го определиме како родово слеп. Тоа не значи дека мажите и жените не се фактори на анализите, но, тие како такви немаат никаква експланаторна улога. Аналитичко-истражувачките рамки во развојните теории можеме да ги поделиме во неколку групи:

1. Родово слепи анализи: теориите кои го игнорираат влијанието на мажите и жените можеме да ги означиме како родово слепи анализи.
2. Традиционални анализи: анализите кои ги претпоставуваат традиционалните улоги на мажите и жените, како утврдени состојби.
3. Дескриптивни развојни анализи: појавата на анализи и истражувања на животот на жените и мажите инспирирани од квантитативните истражувања во социологијата и економијата.

4. Родови анализи: аналитички истражувачки рамки кои за предмет ги имаат родовите релации, општествените услови на родовата и симболската субординација.

Разликите меѓу аналитичко-истражувачките концепции на WID и GAD, се протегаат на границите меѓу третата и четвртата точка. Аналитичките рамки во WID во теоретскиот дел се темелат на „теоријата на половите улоги“ што на некој начин е поврзана со традиционалните анализи. Во истражувачкиот дел ги користат дескриптивните и квантитативните методи на социолошкиот и економскиот пристап. Практично погледнато, тоа значи дека тие на родовите гледаат како на издвоени категории, со (релативно) детерминирани улоги во домот и општеството. Акцентот на анализите се поставува на продуктивните и репродуктивните улоги во економско развојните анализи.

Во родовите анализи кои произлегуваат од GAD, во теоретската истражувачка методологија се отфрлаат претпоставките на традиционалните анализи и ги надминуваат дескриптивните анализи. Бидејќи родот, односно родовите релации не се одредени само со процесите на продукција и репродукција, туку и од сферата на симболичкото, семиотичкото, родовите анализи го прошируваат полето на истражувачкиот домен и доменот на развојните теории. Она што останува заедничко со дескриптивно развојните анализи е прашањето на пристапот и располагање со ресурсите, иако различно концептуализирано.

” 3. Родовата анализа како дел од креирање политики

Освен аналитичко-истражувачка компонента, родовата анализа има и политичка димензија. Во одредена смисла, таа е и замислена како методолошка рамка, аналитичко средство на оние кои ги водат политичките и развојните процеси да ги проценат родовите релации и влијанието што тие го имаат на жените и мажите. Така на пример, една генерална стратегија којашто како цел ја има родовата еднаквост и начините на институционално

дејствување во насока на нејзино постигнување, во меѓународните документи е позната како Gender Mainstreaming. Во Пекиншката платформа за акција Gender Mainstreaming се дефинира на следниов начин: „...владите и другите актери треба да промовираат активна и видлива политика на општо прифаќање на родовата перспектива во сите политики и програми, така што пред да се донесат одлуки, ќе се направи анализа на ефектите врз жените и врз мажите, соодветно.“ (1995)

Од цитатот можеме да забележиме дека се бара да се изврши родова анализа. Стратегиите за постигнување родова еднаквост се темелат на одредени аналитички методи во формулацијата, спроведувањето и евалуацијата на специфичните политики од јавната сфера. Родовата анализа во овој контекст е метод што за предмет ги има родовите релации, родовите разлики и разните општествени фактори што ги одредуваат таквите релации и се основа за носење политички одлуки².

Родовата анализа е дел од процесот на креирање, спроведување и оценување на политиките во јавната сфера кои се директно релевантни за развојот на општеството во целина. За таа цел родовата анализа треба да ги анализира разните процедури во креирањето на политиките, со цел да обезбеди знаења и да предложи нивна реорганизација која ќе резултира со интеграција на родовата перспектива. Таа може да биде и родово специфична, на пример кога го анализира статусот и положбата на жената во општеството или во некоја специфична општествена ситуација. Покрај дескриптивната компонента, родовата анализа има и нормативна компонента. Нормативната компонента на родовата анализа се состои од нејзиниот евалуациски момент, како анализа на општествените процеси од одредена перспектива (перспектива на родовата еднаквост), но и од оценките и препораките што треба да се преземат за да се постигне одредена ситуација што би ги задоволрила критериумите на родовата еднаквост. Критериумите се, исто

2 Родовата анализа како дел од креирање на политики не треба да се сфати дека единствено *Шогаш* ја има политичката димензија и дека само *Шогаш* може и треба да се спроведува. Тврдењето дека родовата анализа е иманентно политичка е едно од главните тврдења во оваа студија.

така, контекстуално зависни: нивната содржина ќе зависи од тоа кој ја прави анализата или со која цел се прави анализата, кои се стандардите што треба да се постигнат, која е временската рамка за постигнување на целите итн.

”4. Типови на родова анализа

1. ХАРВАРДСКА АНАЛИТИЧКА РАМКА

Харвардската аналитичка рамка, беше развиена од истражувачите на Харвардскиот институт за меѓународен развој во соработка со канцеларијата на USAID (C March, Smyth, I et al., 1999). Задача на анализата во контекст на економијата е да ја анализира распределбата на ресурсите во поглед на жените и мажите. Од добиените резултати, треба се креираат проекти кои ќе ја зголемат ефикасноста на превземените развојни активности и ќе ја подобрат севкупната продуктивност. Во основа, Харвардската аналитичка рамка претставува табела односно матрица за собирање податоци на микро ниво, кои можат да бидат искористени како информации во чекорите на спроведување на анализата. Харвардската аналитичка рамка се состои од четири компоненти, алатки кои меѓусебно се поврзани.

Првата алатка, именувана како профил на активности ги идентификува продуктивните и репродуктивните активности на жените и мажите. Втората компонента е собирање податоци класифицирани по род, старост и други фактори. Како дополнително на основните фактори, можат да бидат и идентификувани времето и местото на извршување на активностите.

Со втората алатка, профил на пристап и контрола, се идентификуваат ресурсите што жените и мажите ги употребуваат во вршење на активностите кои се опишани со првата алатка. Исто така, со неа се идентификува пристапот, контролата и бенефитите од работата. Акцентот се става на контролата на сите аспекти од ова ниво на анализата. На пример, жените можат да имаат пристап во политичките процеси, меѓутоа тие немаат влијание или контрола во носењето одлуки или креирањето на одредени процеси од кои би имале бенефит.

Анализата на факторите на влијанија на родовата диференцијација на поделбата на работата, располагањето, контролата и уживањето на бенефитите е третата алатка. Идентификацијата на изминатите и тековните фактори, можат да го одредат трендот на факторите и да создадат услови за предвидување на факторите во иднина. Факторите можат да бидат најразновидни: религиозни верувања, културни норми, социјални очекувања, образование итн. Целта на идентификацијата на овие фактори е да се оцени влијанието врз родовите релации со цел да се предвидат како евентуални пречки и да се изнајдат стратегии за нивно избегнување во процесот на интервенција. Анализата на проектниот циклус е четвртата алатка. Таа се употребува во проверка на проектните предлози или области на интервенции од родова перспектива со помош на родово класифицирани податоци и влијанијата што проектите би ги имале врз жените и мажите.

2. ТРИТЕ Р

Шведската асоцијација на локалните власти (The Swedish Association of Local Authorities) некаде околу 1997 година спроведува истражување за прашањата на општините и родовата еднаквост, и врз основа на тоа истражување доаѓа на идеја да креира тест метода за тоа како би можело и би требало стратегијата за интеграција на родовата перспектива да биде имплементирана во општините. Формираниот комитет кој бил задолжен да го креира методот, го дизајнира таканаречениот метод на 3Р (понатаму 3Р), методолошко средство кое станува едно од најпопуларните методолошки алатки во светски рамки.

Методот на 3Р е развиен да може да се употреби како методолошка рамка на едно истражување. Составен е од квантитативна и квалитативна постапка и со некои додатни класични елементи на едно истражување, може да конструира солидно испитување на тековните состојби по прашањето на родовата еднаквост. Методот е структуриран од три фази и чекори, од кои првите два се квантитативни додека третата фаза е квалитативна. Првите две Р ги означуваат прашањата на репрезентацијата и ресурсите, додека последното Р се однесува на реалноста. Сите заедно, се замислени да одговорат на прашањето „Кој што добива под кој услови?“ Бидејќи 3Р методот е креиран со фокус на прашањата за имплементација на родовата перспектива, нормално

е да се очекува дека предметот или една од целните групи на испитувањето се официјалните и извршните субјекти на носење и спроведување на одлуки поврзани со родовата еднаквост. Но тоа не значи дека методата не може да биде модифицирана, и за фокус да има и други субјекти кои не се дел од политичкиот процес на имплементација.

Структурата на 3Р методот, како што веќе споменавме е составен од три фази: репрезентација, ресурси и реалност.

Репрезентација – Р1

Р1 се однесува на следново прашање – Колку жени и колку мажи? Бидејќи се однесува на субјектите кои носат одлуки, на оние кои ги извршуваат и на оние кои се објекти на тие одлуки и активности, со овој чекор се дознава за родовата структура и профилираност на испитуваниот процес.

Ресурси – Р2

Р2 го загатнува прашањето на ресурсите. Испитувањето треба да ни ги открие информациите кои се однесуваат на прашањата со финансиите, времето просторот, динамиката, односно сите оние аспекти кои се однесуваат на располагањето со доброта. Главното прашање во овој дел е како и на кој начин се дистрибуирани ресурсите меѓу жените и мажите?

Реалност – Р3

Со последниот чекор се анализираат податоците од првите два чекора. Целта на анализата е да се откријат норми или обрасци на однесување кои ги водат или управуваат со состојбите и активностите. Всушност, тоа е и целта на оваа анализа: да се покаже кои од законитостите што управуваат со процесите, се позитивни или не по прашањето за родовата еднаквост и за политиките кои се превземаат во таа насока.

Методата на 3Р претставува инспиративна методолошка рамка која дозволува комбинирање на најразлични методски техники кои ќе ни послужат во главната цел која по својата природа е експланаторна. За разлика од некои други анализи со оваа метода не само утврдуваме туку и откриваме нови факти кои управуваат со родовите односи.

3. РОДОВА МЕТОДОЛОГИЈА НА ЕВАЛУАЦИЈА

Интензивниот развој на Информациско комуникациски технологии (ИКТ) придонесе да се постават одредени прашања за поврзаноста на

новите технологии и статусот и положбата на жените во таканареченото информатичко општество. Родовата методологија на евалуација (Gender Evaluation Methodology / GEM, понатаму во текстот) започнува како проект на група активистки на АПЕК инициран на една работилница во Манила во 2000 година. Идејата за проектот произлегла од нивната работа на социјалните промени и влијанието на ИКТ на таквите промени кои ги зајакнуваат жените и ја подобруваат нивната положба. GEM како алатка за анализа е развиена од потребите за евалуација на ИКТ проектите. На почетокот се формира како евалуација на ИКТ проектите на АПЕК, а подоцна се развива како стандардна анализа и евалуација на ИКТ иницијативите. Според тоа, GEM можеме да ја дефинираме како аналитичка рамка во која се интегрира родовата анализа при евалуацијата на разни општествени иницијативи кои ја употребуваат ИКТ со цел да се предизвика одредена социјална промена. Иако, иницијално можеме да одредиме неколку базични принципи и чекори на оваа анализа, сепак вистинските ефекти на методолошкиот пристап ќе зависат од контекстуалните фактори кои ја надополнуваат оваа анализа. Впрочем, нејзината адаптивна природа е една од нејзините суштински карактеристики.

Структурата на GEM се состои од седум чекори групирани во три фази. Првата фаза вклучува четири чекори. Главната цел во првата фаза е интеграција на родовата анализа во процесот на евалуација. Втората фаза се фокусира на собирање и анализа на податоци од родова перспектива. Третата фаза се однесува на тоа, како поуките извлечени од процесот на евалуација би можеле и треба да придонесат за позитивна промена во родовите релации.

Во првиот чекор од првата фаза, се идентификуваат корисниците и целите на евалуацијата. Во вториот чекор се идентификуваат родовите прашања и проблемите на ИКТ кои се поврзани со нив. Последните два чекора се подготовката на евалуациските прашалници и поставувањето на родовите и ИКТ индикаторите. Во втората фаза, се изготвуваат методите за собирање на податоците што го претставува петтиот чекор, додека во шестиот се врши анализа на собраните податоци. Во последната, трета фаза, се спроведува седмиот чекор, односно наученото од процесот на евалуација се инкорпорира во процесите кои ги засегаат родовите релации во контекст на информатичкото општество.

”5. Наместо заклучок: Сциентификација на родовата анализа

Иако во срцето на своето постоење родовата анализа ја има категоријата на родот, која, историски погледнато, имаше непроценлива улога во развојот на свеста за потчинетиот однос на жените и социјалните неправди кои произлегуваат од таквата состојба, таа категорија се чини се повеќе ја менува својата функција. Смеслата на нејзината употреба, може да се забележи и од описите на Родовите студии како поле на истражување и продукција на знаење за родот. Дистинкцијата која се прави за да се направи разлика од женските или феминистичките студии се однесува на тоа дека феминистичките студии се и поле на истражување и движење за социјални промени. Така на пример, Шведскиот совет на комитетот за родови истражувања (The Swedish Research Council's Committee on Gender Research), истакнува дека „доколку овие две полиња на истражување се поистовестат, тогаш, треба да се забележи дека во тој случај феминизмот претставува многу повеќе критички пристап со перспектива насочена кон моќта“ (The Swedish Research Council's Committee on Gender Research). Иако, постојат и други одредби на образовните институции во чии рамки има оддели за родови студии, овој опис се чини најрепрезентативен.

И најповршната анализа ќе ги утврди следниве определби: контекстот на родовите студии ниту е критички, ниту е политички. Според тоа, категоријата род, повеќе нема критичко-хеуристичка денотација, и станува категорија на дескриптивно-експланаторна анализа. Деполитизацијата на категоријата се случува благодарение на некритичкиот контекст во која се употребува, а контекстот станува некритички затоа што тој се сциентифицира³. Иронично, но токму категоријата на родот, која го предизвика полето на научното истражување како поле на моќ и интереси, одеднаш се претвара во свој антипод. Иако, некои би одговориле дека тоа е невозможно, затоа што самата категорија на родот, е по себе критичка категорија, доволно е да се запрашаат

3 Уште еден парадокс: колку повеќе е вклучена во развојните процеси водени од политички субјекти толку е повеќе „научно неутрална“.

колку родовите анализи предизвикале или имале радикални политички импликации, освен што направиле мали поместувања во политиките на некоја влада, институција или агенција. Тоа е така, затоа што од родовата анализа не се очекува да понуди критички проценки на состојбите или процесите, туку да ги утврди фактите или да ги објасни феномените кои се од интерес на оној кој го води процесот од позиција на општествена моќ. На тој начин, родовите истражувања се конструираат како научно поле кое и служи на политиката во остварување на развојните цели што таа ги одредила .

Препораки

(до чинителите од областа на развојните политики во земјава, меѓународните развојни агенции)

1. Присуството на родовата анализа во развојната помош и асистенција од областа на социјалната инклузија не може да претставува замена за цело едно подрачје како што е родовата еднаквост. Родовата анализа треба да биде интегрирана во активностите од областа на социјалната инклузија како прашање на интегрирање на родовата перспектива.
2. Потребно е креирање на посебни методолошки пристапи и техники на родовата анализа кои ќе соодветствуваат на полето на социјалната инклузија. Примери за потребата и развитокот на такви приоди се посочени во освртов.
3. Социјалната инклузија е само дел, или, аспект на родовата еднаквост како поле на социјално и политичко дејствување. Методите на испитување на инклузивноста во контекст на родовите релации не може да ги замени аспектите на еднаквоста, посебно на родовата еднаквост.
4. Неутрализацијата на родовата анализа, во развојните политики за социјалната инклузија за свој исход го има балансот. Меѓутоа, родовата еднаквост не значи само баланс, балансирано учество или придобивки за родовите. Затоа е потребно воведување на критички поставената родова анализа во контекст на социјалната инклузија, која нема само да се справува со последиците, туку на најдиректен начин ќе ги посочи причините на социјалното исклучување во контекст на родовите релации

Библиографија

1. Beijing Platform for Action (1995). Beijing Platform for Action W. C. o. Women. Beijing.
2. The Swedish Association of Local Authorities “Gender mainstreaming and the 3R-method in local government”
3. GEM. “Gender Evaluation Methodology </gem/>” посетено на интернет страницата <http://www.apcwomen.org/gem/>.
4. C March, I Smyth, et al. (1999) A Guide to Gender-Analysis Frameworks. Oxfam.
5. Shahrashoub Razavi Carol Miller. “From WID to GAD: Conceptual Shifts in the Women and Development Discourse “ посетено, 15.9.2007 на интернет страницата [http://www.unrisd.org/unrisd/website/document.nsf/0/d9c3fca78d3db32e80256b67005b6ab5/\\$FILE/opb1.pdf](http://www.unrisd.org/unrisd/website/document.nsf/0/d9c3fca78d3db32e80256b67005b6ab5/$FILE/opb1.pdf).
6. The Swedish Research Council’s Committee on Gender Research “Gender Studies A Summary” http://www.vr.se/download/18.6a9398491107cea06a580003155/Gender_Studies.pdf.